

освіти. Представлені основні групи проблем в галузі медико-освітньої політики, які становлять загрозу національній безпеці України.

Джерела та література:

1. Банчук М.В. Політика комп'ютеризованого тестового іспиту в контексті демократизації медичної освіти. Європейський та український досвід / М.В. Банчук // Медична інформатика та інженерія. – 2008. – № 1. – С. 30-39; 2. Flexner A. Medical Education in the United States and Canada – New York: Carnegie Foundation for the Advancement of Teaching, 1910. – 363 p.; 3. Ludmerer KM. Time to Heal: American Medical Education from the Turn of the Century to the Era of Managed Care – New York: Oxford University Press, 1999. – 541 p.

Mykola Banchuk

The importance of medical education for Ukrain-

УДК: 94(477.83/.86),,18”+94(477.85) ,,18”

ian national security

Summary

The principles of medical education importance that influences all its levels (the security of society, state and person) and structural elements have been analyzed in the article. The security of the state at peace and during the emergency situations, industrial disasters can not exist without qualified medical personnel and researchers. That's why it is dangerous to understand medical education as humanitarian and fund dependant branch. Priorities of the state policies caused by the state of the level of the medical education have been shown. Main groups of problems in the field of medical-educational politics threatening the national security have been presented.

© Іван Монолатій
(Івано-Франківськ)

СТУПІНЬ І ХАРАКТЕР ЕТНОНАЦІОНАЛІЗМІВ: ПРИКЛАДИ ГАЛИЧИНИ Й БУКОВИНИ АВСТРІЙСЬКОЇ ДОБИ

[4, с. 144-145]. Зокрема вченим стверджується, що український і польський етнонаціоналізми, згідно класифікації Е.Д. Сміта, були територіальними і обстоювали сепаратистські завдання, а єврейський етнонаціоналізм – діаспорний [4, с. 145].

Враховуючи слушність вищеокреслених підходів до розуміння етнонаціоналізмів на західноукраїнських землях кінця ХІХ – початку ХХ ст., зауважимо, що його ступінь і характер можна унаочнити прикладами провінцій поліетнічної імперії Габсбургів – Галичини і Буковини. Це урізноманітнить існуючі підходи до розуміння сутності націоналізмів в Австро-Угорщині і сприятиме систематизації емпіричного матеріалу, який дають суто історичні дослідження.

Відомо, що приблизно з середини ХІХ ст. в Європі виникли так звані «офіційні націоналізми», які стали, за визначенням Б. Андерсона, відповіддю владних угруповань – в основному, хоч і не винятково, династичних і аристократичних – на загрозу маргіналізації або повного усунення з нових уявлених спільнот народу [1, с. 140]. За термінологією вченого, саме офіційні націоналізми були історичною формою реакційної відповіді на народні націоналізми, спрямовані знизу проти правителів, аристократів та імперських центрів. Майже в кожному випадку офіційний націоналізм приховував невідповідність між нацією й династичною державою [1, с. 141] і був формою політики, запозиченої із попередніх, переважно

стихійних народних націоналістичних рухів.

У ставленні до націоналізмів Середньої і Східної Європи Е.Д. Сміт застерігає, що саме інтелектуали, виповнені народною культурою, виконували провідну роль у націоналістичних рухах. Вчений називає східноєвропейський націоналізм відносно нерозвинутим через брак культурних та освітніх ресурсів, що обмежував їхні можливості і зумовлював слабші, проте „затяті рухи” [12, с. 89]. І далі, йдучи за судженнями Е.Д. Сміта, рухи етнічного самовизначення мобілізували частину середнього і нижчого класів до політизованої народної культури, а потім намагалися здійснити відокремлення цієї спільноти та її „історичної” території від великої, незграбної імперії [11, с. 131]. Ці рухи були водночас і модернізаційними, і автократичними.

Згідно теорії Е.Д. Сміта етнічний націоналізм можна трактувати водночас і як збудник „офіційного” імперського націоналізму, властивого панівним елітам домінуючих етнічних груп [12, с.131]. Вчений вважає, що це була, по суті, перша хвиля етнонаціоналізмів – період етнічного самовизначення (від початку й до кінця ХІХ ст.). Успіхи чи невдачі таких рухів великою мірою визначили форму і значення національної ідентичності в недалекому майбутньому, а також регіональну стабільність.

Упродовж другої половини ХІХ – початку ХХ ст. у політичних настроях етнічних меншин, що

Проблему націоналізму, системне наукове узагальнення якої ще не відбулося, традиційно відносять до однієї з найгостріших і найсуперечливіших у сучасній політології [8, с. 384]. Сучасні дослідники, з одного боку, розглядають націоналізм як світоглядний принцип, найбільшою мірою притаманний кращим представникам народу, який виборює своє право на розбудову власної держави, тобто прагне перетворитися на націю [3, с. 188]. З іншого боку, стверджується, що націоналізм – це теорія і практика етнічних і соціально-політичних відносин у суспільстві, які ґрунтуються на самоідентифікації нації у розв'язанні політичних, державних, економічних і соціокультурних проблем суспільного розвитку [8, с. 384]. Серед теоретичних положень націоналізму, сформульованих вченими Заходу, важливе місце посідають роботи загально-визнаних авторитетів Б. Андерсона [1], Е.Гелнера [2], Е.Д. Сміта [12], які визначили поліваріативність феномена націоналізму, здійснили його класифікацію, упорядкували типологію націоналізмів. У сучасній вітчизняній націології ці питання детально проаналізовані у працях Г.Касьянова [9] та Я. Грицака, які значно доповнюють доробок зарубіжних науковців власними висновками. Останній під націоналізмом розуміє ідеологію та політичний рух, головним організаційним принципом якого є вимога тотожності етнічних і політичних кордонів [5, с. 15].

Важливою складовою дослідження сутності націоналізму/-ів саме у такому контексті є виокремлення регіональної етнонаціональної й етноконфесійної ситуації на західноукраїнських землях за так званої імперської доби, у складі монархії Габсбургів. Йдеться про австрійські Галичину і Буковину, які неодноразово в минулому змінювали свою національно-державну належність, а тому пройшли значну національну і соціальну еволюцію як своєрідні культурно-історичні регіони Середньої Європи. Одним із найважливіших політичних досвідів окреслених теренів був пошук способу взаємного співіснування підпорядкованих народів. Слід зауважити, що окремі риси національних характерів водночас протидіяли і доповнювали одні одних, а народи Галичини і Буковини мирно співіснували, а пізніше конфліктували. Це було притаманно велетенському просторові Дунайської монархії (яку часто називають прототипом сучасного Європейського Союзу), а тому Галичина і Буковина були також її малими моделями. Натомість проблема етнонаціоналізмів етнічних груп австрійських Галичини і Буковини – в її

етнополітологічному прочитанні досі залишається майже недослідженою.

У дослідженні особистості І. Франка в контексті його (Франкового) суспільства і малих спільнот Я.Грицак стверджує, що Галичина була об'єктом особливих сподівань українського, польського, єврейського та російського націоналізмів. А від розв'язки цього змагання в останню третину XIX ст., – пише історик, – залежало, як виглядатиме геополітичний порядок у Центральній та Східній Європі у XX ст. [5, с. 12].

Проблема, сформульована вище Я. Грицаком у „мікроісторії макролюдини”, у дещо розширеному варіанті постає у праці історика національних секцій австрійської соціал-демократії в Галичині й на Буковині в 1890–1918 рр. О.Жерноклеєва. Вчений зокрема зауважує, що „реальне поєднання двох лояльностей – до класу і до нації – неминуче вело в умовах Галичини до зіткнення всередині соціал-демократичного руху трьох націоналізмів – польського, єврейського й українського” [7, с. 513]. Історик переконаний, що боротьба соціал-демократій як складових частин національних визвольних рухів „за територію” особливо яскраво проявилася в Галичині, яка була тереном одночасно двох П'ємонтів – польського й українського. З іншого боку, на Буковині подібні суперечності були згладжені до форм компромісу та взаємодії, характерної і для інших політичних сил у контексті відомої „буковинської згоди”.

Різновекторність дослідження націоналізму, зосібна його етнічної складової, характерна й для сучасних українських вчених-етнополітологів. Її уособлює масштабне дослідження особливостей міжетнічної взаємодії в контексті політичних процесів на західноукраїнських землях у міжвоєнний період, здійснене М. Гоном. Визначаючи критерії компромісів рівностатусних етнонаціональних спільнот, вчений виокремлює з-поміж інших ступінь і характер етнополітичної мобілізації в двох вимірах: відсутності етнічних рухів і/або етнонаціоналізмів та їхніх цілей [4, с. 431, додаток Г].

У праці М. Гона доведено, що спільність чи бодай близькість елементів етнонаціоналізмів, які зародилися й розвивалися на західноукраїнських землях, хоча й демонструють їх певну спорідненість, проте не означають тотожності. Дослідження М. Гона унаочнює тезу, що постулати етнополітичного ренесансу та іредентизму стали головними компонентами (етно)націоналізмів найактивніших учасників політичних процесів досліджуваної території – українців, поляків, євреїв

проживали у австрійських Галичині й на Буковині, означилася знакова еволюція. Два полюси в домінантах їх групової свідомості – своєрідне споріднення з імперіями, лояльність щодо них, з одного боку, та виникнення рухів упосліджених етнонаціональних спільнот з метою створення власних держав, з другого. Українці, поляки, євреї та румуни Галичини й Буковини пройшли етап культурного пробудження, який завершився формуванням їхніх етнічних рухів. Дещо пізніше відбулася політизація інших етнічностей, що проживали в Галичині й на Буковині – німців та росіян (старообрядовців). Одні з них з них досягли об'єднання в результаті діяльності етнічних антрепренерів, інші – завдяки ініціативі, що йшла знизу. Однак, як слушно зауважує М. Гон, взявши за приклад західноукраїнські землі, незалежно від шляхів політичної мобілізації, кожна зі спільнот прийшла до тотожного результату – формування етнонацій, тобто політизованих спільностей, які брали участь у суспільно-політичному житті як її самостійні суб'єкти [4, с. 144].

В досліджуваній період суб'єкти етнополітичної сфери Галичини і Буковини поступово змінювали суспільні наголоси від домагань культурницького штибу до політичних, озвучували твердження про етнічну самотність, намагалися подолати імперську політико-державну ідентичність. Кожна з етнічних спільнот домагалася усталення етнополітичної свідомості, усвідомлення етнофорами їх групових інтересів. Це призвело до перших ознак іредентизму, закликів до захисту етногрупових прав тощо.

Населення Галичини складало дві більші спільноти, поляки та русини-українці (приблизно по 40-45% кожна), та єврейська меншість (приблизно 10-12%). У східній частині русино-українці становили виразну більшість – 65%, тоді як поляків було близько 20%, а євреїв – приблизно 10% [5, с. 36, 545]. До них додавалися поселення німецьких колоністів (приблизно 2,5%) та поодинокі вірменські громади, асимільовані в XIX ст. місцевими поляками.

Найбільш багатонаціональною серед усіх австрійських провінцій була Буковина, в якій проживали представники дев'яти націй і щонайменше восьми віросповідань. На час анексії Буковини Австрійською імперією (1774 р.) населення краю становили православні русини-українці та молдавани, росіяни-старообрядовці, євреї-сефарди, роми (цигани), вірмени, греки, болгары. Тут конкурувало між собою п'ять національних угруповань: русини-українці, румуни, німці, євреї,

поляки. Основними етносами тут були русини-українці (41%) та румуни (31,7%), проживали євреї (12-13%), німці (8-9%), поляки (3-4%) [7, с. 68]. Буковина мала переважно двоетнічний українсько-румунський характер, але із значною часткою євреїв та німців.

З'ясувати так звані діаспорні націоналізми дозволяє ситуація з активізацією пробудження ідентичності членів єврейської спільноти. Її етнонаціоналізм у західноукраїнському регіоні, а отже галицьких і буковинських євреїв, вже хрестоматійно визначають як діаспорний.

Початок етнічного відродження євреїв Галичини і Буковини приблизно синхронно виявився у відмові від очікування Месії, поступовому формуванні палестинського (згодом – власне сіоністського) руху. Поширення знань про єврейську літературу й етнічну історію, пропаганда іврити як необхідного елементу державотворення в Палестині тощо були тими необхідними для цього компонентами фази етнічного пробудження групи. Вони склали платформу, на якій відбувалася політична соціалізація євреїв [4, с. 140]. Запровадження загального виборчого права в імперії Габсбургів стало своєрідним хронологічним рубіконом процесу політизації єврейства.

Етнополітична поведінка євреїв, в результаті популяризації ідей сіонізму, означена поступовою інтеграцією багатьох євреїв до етнічного руху за відродження держави в Палестині, а сам факт перебування в галуті (країнах розпорошення) став імперативом для пошуку ними порозуміння з центральною владою й титульним етносом. Формування сіоністської ідеї стало віддзеркаленням поступового визначення євреями етнополітичних цілей, їх превалювання в груповій свідомості.

Дещо осібно знаходиться етнонаціоналізм німців Галичини і Буковини, щодо якого немає чіткого розмежування. Німецька діаспора і зокрема її інституції виявилися наймаргінальнішими суб'єктами етнополітичних процесів у західноукраїнському регіоні. А що її політична ініціатива була запізнілою й обмеженою лише економічними прагненнями, то вона визначалася стійкою політичною аморфністю, адже німці намагалися зберегти власну етнічну самотність. Хоча слід зауважити, що німці, як суб'єкти західноукраїнської етнополітичної сфери, були одностайні з іншими (передусім євреями і поляками) у прагненні активізувати пробудження ідентичності членів своєї групи.

Після 1867 р. і включно до 1918 р., за умов фактичного домінування в Галичині, польські

сортувалося і нарешті етнічно „вирівнювалося” у відповідності до нових політичних реалій і державних кордонів міжвоєнного періоду за певних обставин перекомпонування геополітичного простору за лініями етнічного розмежування і прагнення титульних груп до домінування, стимулювало процес вибухів етнонаціоналізмів тих народів, які з нещодавно панівних перетворилися на національні меншини.

Австрійські Галичина і Буковина можуть слугувати одним із прикладів загального правила, сутність якого полягає у тому, що етнічно різномірні провінції Габсбургів у силу наявності або відсутності етнонаціоналізмів незворотно перетворюються на арену етнічного конфлікту (що характерне для Галичини, і лише почасти для Буковини), який важко вирішити і реалізувати, як тільки починається процес децентралізації і лібералізації Дунайської імперії. До кінця жовтня 1918 р. Буковина слугувала повчальним прикладом, який наочно ілюстрував відсутність природи націоналізму і, зокрема конкретних етнонаціоналізмів груп і спільнот. Це було можливим лише за тієї умови, що регіональні політичні еліти цього краю були для Відня майже ідеальними партнерами. Вони завжди (або майже завжди) надавали перевагу компромісам і погоджувалися на тимчасові рішення, тобто в певній мірі відповідали імперському центру у виробленні офіційних підходів щодо вирішення національних проблем.

Завершуючи розгляд ступеню і характеру етнонаціоналізмів у досліджуваних регіонах, зауважимо, що дуже часто конфігурація міжетнічних взаємин в австрійських Галичині й на Буковині ускладнювалася присутністю додаткових центрів впливу поза кордонами Австро-Угорщини. Це активізує в подальшому розгляд місця Галичини і Буковини в системі міжнародних відносин у Середній і Східній Європі. Таке дослідження має два взаємопов'язані рівні: перший – власне відношення держав-сусідів, а другий – їхній вплив на етнічні спільноти – мешканців обох східних провінцій Габсбурзької монархії.

Джерела та література:

1. Андерсон Б. Уявлені спільноти. Міркування щодо походження й поширення націоналізму. – Друге, перероблене видання. – К.: Критика, 2001. – 272 с.; 2. Гелнер Е. Типологія націоналізмів. – Режим доступу: <http://litopys.org.ua/gellner/gel08.htm>; 3. Головатий М. Націоналізм // Малий етнополіто-логічний словник / О.В. Антонюк, В.І. Волобуєв, М.Ф. Головатий та ін. – К.: МАУП, 2005. – С. 188-189; 4. Гон М. Особливості міжетнічної

взаємодії в контексті політичних процесів на західноукраїнських землях у міжвоєнний період. Монографія. – Рівне: Волинські обереги, 2006. – 431 с.; 5. Грицак Я. Пророк у своїй вітчизні. Франко та його спільнота (1856–1886). – К.: Критика, 2006. – 632 с.; 6. Добр-жанський О. Національний рух українців Буковини другої половини ХІХ – початку ХХ ст. – Чернівці: Золоті литаври, 1999. – 574 с.; 7. Жерноклеєв О.С. Національні секції австрійської соціал-демократії в Галичині й на Буковині (1890–1918 рр.). – Івано-Франківськ: Видавничо-дизайнерський відділ ЦІТ, 2006. – 536 с.; 8. Картунов О.В. Націоналізм // Політологічний енциклопедичний словник / Упорядник В.П. Горбатенко; За ред. Ю.С. Шемчу-шенка, В.Д. Бабкіна, В.П. Горбатенка. – 2-е вид., доп. і перероб. – К.: Генеза, 2004. – С. 384-385; 9. Касьянов Г.В. Теорії нації та націоналізму. – К.: Либідь, 1999. – 352 с.; 10. Круглашов А. Буковинська етнополітична мозаїка. Історична спадщина та сучасні тенденції // Політичний менеджмент. – 2004. – № 2. – С. 47-67; 11. Моно-латій І. Міжетнічні компроміси та консенсуси в Австро-Угорщині: історична ретроспектива та етнополітичне значення // Буковинський журнал. – 2007. – № 2-3. – С. 125-140; 12. Сміт Е.Д. Національна ідентичність. – К.: Основи, 1994. – 224 с.

Ivan Monolatiy

The degree and character of ethnic nationalism: examples of Galicia and Bukovyna during Austrian ruling Summary

The investigations of ethnic nationalism in ethnic community in Galicia and Bukovyna of the Austrian period show that national policy of Austria-Hungarian authority was of both-sized view and of inner contrary that's why it was ailed from the beginning. On one hand, official doctor's staff acted in Vienna concerning national issues, in its way, co-existence of monarchy nations throughout several decades of the 2nd part of the 19th century and the 1st decade of the 20th century. On the other hand, ethnic nationalism had grown among non-historical nations of dual empire with the help of central and local authorities. As we know, synthetic construction of ethnic federation in Austria-Hungarian period had caused to the fact that non-historical and territorial but ethnic principle had been taken as the basis of its ethnic-national meaning. It appeared to be "the mine of slow reaction" in its ethnic uncertainty. Galicia and Bukovyna during Austrian period can be one of examples of a common rule, which means that ethnically various Habsburg's provinces, taking presence or absence of ethnic nationalisms, are constantly

суб'єктів етнополітичної сфери. Фактично, у випадку австрійської Буковини ступінь і характер етнополітичної мобілізації етнопонаціональних спільнот показує як відсутність етнічних рухів та етнопонаціоналізмів, так і факт тривалої присутності етнічної і політичної толерантності.

Слід погодитися з Г. Касьяновим, що націоналізм – надто рухливе, багатоаспектне явище [9, с. 208], а тому прагнення зафіксувати формальні й суттєві ознаки досліджуваного нами явища завжди провокуватиме певні заперечення, засновані на емпіричному матеріалі та позиціях національних історіографій. Однак вже сьогодні можна стверджувати, що в Галичині досліджуваного періоду ступінь і характер етнополітичної мобілізації етнопонаціональних спільнот показав наявність організованих етнічних рухів та відповідних етнопонаціоналізмів, а на Буковині – присутність етнічної і політичної толерантності, яка певною мірою „гасила” спроби націоналізації етнічних рухів і зростання, а подекуди й лише зародження етнопонаціоналізмів.

Після колапсу Габсбурзької монархії 1918 р. і впродовж цілого міжвоєнн'я галицьке і буковинське суспільства були етнічно структурованими, з чітко маркованими кордонами між різними етнокультурними групами. В Галичині, незважаючи на очевидну близькість між українцями і поляками (зокрема конфесійну, хоча українці – греко-католики, а поляки – римо-католики; культурно-мовну – єдине слов'янське походження), різниці в соціальному статусі поляків і українців ЗУНР і Другої Речі Посполитої створювали напругу в міжетнічних взаєминах і відповідну небезпеку вибуху етнопонаціоналізмів. На Буковині, яка так і не стала своєрідною лабораторією етнічних „експериментів”, етнічні суперечки пізніше загострювалися між українцями і румунами.

Ідентифікуючи себе з територіями, що розміщувалися поза межами „малих вітчизн” – австрійських Галичини і Буковини, завдяки своїй етнічній належності, німці та євреї поставили під сумнів державний принцип, який пізніше став підґрунтям „націоналізації” держав європейського континенту – ЗУНР, Другої Речі Посполитої,

Румунського королівства, Австрії та інших. Вже у міжвоєнний період стало більше груп, уподобання і лояльності яких виходили за усталені межі районів їхнього проживання. Вони сигналізували про те, що етнічні спільноти входили в національну, а пізніше в постнаціональну добу, коли формувалися такі соціальні простори, кордони яких не збігалися з кордонами нових національних держав.

Міжнаціональні відносини в досліджуваних регіонах на постімперському просторі в 1918-1920-ті рр. розгорталися на тлі конфліктної, несприятливої для конструктивного міжнаціонального діалогу суспільно-політичної атмосфери. Визначальними для неї були позиція неучасті як коригувальний фактор міжетнічних взаємин і політична індиферентність. В першому випадку впродовж тривалого часу євреї регіону обмежували свою суб'єктність у політичних процесах позицією неучасті. Галицьке і буковинське єврейство (яке уявляло себе єдиним в просторовому відношенні) виявляло активність у захисті етнопонаціональних прав з часу припинення Першої світової війни, в добу ЗУНР та румунської окупації Буковини. Виступаючи на захист етнічних і громадянських прав, єврейські спільноти артикулювали своє прагнення до толерантного міжетнічного співіснування.

Німецькі діаспори і, зокрема її інституції виявилися наймаргінальнішими суб'єктами етнополітичних процесів у Галичині й на Буковині. А що її політична ініціатива була запізнілою й обмеженою лише економічними прагненнями, то вона визначалася стійкою політичною аморфністю. Не протиставляючись новим державним утворенням в регіоні (ЗУНР, Друга Річ Посполита, Румунське королівство), німці намагалися зберегти власну етнічну самобутність. Пізніше німецькі спільноти маніфестували назовні „ми”-почуття, сприяючи наявності міжетнічної соціокультурної дистанції та виокремлюючи стратегію і тактику захисту її національних інтересів.

Отож, етнічно неоднорідне іноетнічне населення Галичини і Буковини, яке в силу падіння імперії Габсбургів – держави сегментарного типу із значною етнополітичною спадщиною, нерідко змінюючи своє місце проживання, поступово „просіювалося”,

© Павло Ткачук, Сергій Волощук
(Львів, Ужгород)

РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ КУРСУ УКРАЇНИ НА ЄВРОАТЛАНТИЧНУ ІНТЕГРАЦІЮ.

Нові політичні реалії в Україні і світі вносять певні корективи у перспективи реалізації курсу

України на поглиблення євроатлантичної інтеграції. Але є достатньо підстав для твердження, що така